
SZIMPOZION

Nedo Balaban

A JÖVŐKUTATÁS LÉNYEGE, MÓDSZEREI ÉS JELENTŐSÉGE

A Szabadkai Közgazdasági Kar és a technológiai-műszaki, valamint a társadalmi folyamatokat kutató újvidéki központ szervezésében 1983. október 20-án és 21-én Szabadkán *A jövő kutatás lényege, módszerei és jelentősége* címmel tudományos tanácskozást tartottak. Ez a tudományos értekezés az első a tíz közül, amelyet a Közgazdasági Kar tervez az 1983 és 1992 közötti időszakban. Az összejevetel célja az volt, hogy serkentse a tudományos és gyakorlati érdeklődést a jövő kutatás iránt, rámutasson az előrelátás jelentőségére, hogy feltárja a legújabb jövő kutatási vívmányokat és módszereket, valamint hogy ismertesse alkalmazási lehetőségeit és területeit.

A tudományos értekezés előkészítését és megszervezését a szervezési bizottság végezte, amelyet Stjepan Han professzor vezetett. Az elhangzott beszámolók és a jó hírnevű tudósok szerepeltetése alapján elmondhatjuk, hogy időszerű tudományos tematikát feldolgozó magas szintű tanácskozás részvevői lehettünk Szabadkán.

Negyvenhat tudós és kutató összesen harminckilenc beszámolót olvasott fel. A külföldi tudósok az Egyesült Államokból, Svájcban, Olaszországból, Hollandiából, Magyarországról hét beszámolót ismertettek a részvevőkkel. A beszámolók öt csoportba oszthatók:

- a) A hosszú távú előrejelzés történelmi, filozófiai és politikai szempontjai;
- b) előrejelzés és tervezés;
- c) az előrejelzés metodológiai szempontjai;
- d) a jövő kutatás néhány gyakorlati alkalmazása;
- e) előrejelzés és informatika.

a) A hosszú távú előrejelzés történelmi, filozófiai és politikai szempontjai

Az első csoportban azok az írások kaptak helyet, amelyek az előrelátás, az előrejelzés és a tervezés eredetét és fejlődését taglalják, mégpedig a folyamat ontológiai, ismeretelméleti és politikai aspektusból vizsgálva. Lényegében

az előrejelzéseknek a fejlett országokban történő alkalmazásáról volt szó. A beszámolókat a következő sorrendben hangzottak el:

1. Historical Philosophical and Political Aspects of Long-term Forecasting – prof. dr. Eleonora Barbieri Masini, Roma. (A hosszú távú előrejelzések történelmi, filozófiai és politikai vonatkozásai)
2. Teorija i praksa primene prognostičkih instrumenata na globalnom nivou – prof. dr Mihajlo Mesarović, Cleveland (Az előrejelzési instrumentumok globális szinten történő elméleti és gyakorlati alkalmazása).
3. Futurologija – Đorđe Stojčić, Újvidék (Futuroológia).
4. Nauka, politika i predviđanje budućnosti – prof. dr Vlastimir Matejić, Belgrád, (Tudomány, politika és a jövő előrejelzése).
5. Prognosticanje u međunarodnim odnosima – prof. dr Dejan Janca, Újvidék (Előrejelzés a nemzetközi viszonyokban).
6. Grad-utopija, kao arhetip svih modela budućnosti – Vojislav Dević, Újvidék (Az utópisztikus város a jövő építészetének általános építészeti modellje).

b) Előrejelzés és tervezés

A hosszú távú előrejelzés, azaz tervezés történelmi, filozófiai és politikai szempontjai vizsgálatának természetes folytatásaként jelentkezik az előrejelzés és tervezés közötti viszony. Minden valamire való tervezésnek jó és megbízható előrejelzésen kell alapulnia, mert a tudományos előrelátásnak fontos szerepe van az új ismeretek elsajátításában és a jövő föltételezésében. A tíz elhangzott beszámoló kellő elméleti és pragmatikus szinten magyarázta és támasztotta alá az előrejelzés és tervezés olyan szempontjait is, mint a tervezés instrumentumai és a fejlesztéspolitika megformálása; az átfogó előrejelzés, az előrejelzés és a fejlődés viszonya; az előrejelzés megbízhatósága; az előrejelzés nem egzakt módszere; az árubehozatal és kivitel egyensúly-modelljének megteremtése; Szerbia fejlődési modellje; Szlovénia 2000-ig tervezett fejlődési modelljének előkészítése; Vajdaság fejlesztési modelljének kidolgozása az ezredfordulóig; Bachue–Jugoszlávia mint a hosszú távú tervezés modellje stb. Az említett témákkal kapcsolatos következő beszámolókat hangzottak el a tanácskozáson:

7. Prognoziranje i planiranje – prof. dr Miloš Sindić, Belgrád (Előrejelzés és tervezés).
8. A jövőkutatás és a hosszú távú tervezés kapcsolata Magyarországon – prof. dr. Kovács Géza, Budapest.
9. Instruments for Planning and Policy Formation – prof. dr Jan Klabbers (A tervezés és a politika-formálás eszközei).
10. Tervezés–orientált megbízhatóság–értelmezés a jövőkutatásban – dr. Novák Erzsébet, Budapest.
11. Neegzaktne metode prognoziranja u planiranju – Marijan Cingula, Varaždin (Az előrejelzés nem egzakt módszereinek alkalmazása a tervezésben).

12. Matematički model uspostavljanja ravnoteže uvoza i izvoza – Dušan Lazić, Újvidék (A behozatal–kivitel egyensúlyának matematikai modellje).
13. Model razvoja Srbije – prof. dr Miloš Rajkov, Belgrád (Szerbia fejlesztési modellje).
14. Pristup projektovanju Slovenije 2000. – dr Emil Milan Pinter Ljubljana (Szlovénia 2000-ig szóló fejlesztési tervének kidolgozása).
15. Pristup projektovanju modela dugoročnog razvoja Vojvodine – dr Dušan Ristić (Vajdaság hosszú távú fejlesztési modelljének kidolgozása).
16. Izgradnja modela za dugoročno prognoziranje Bačue–Jugoslavije – prof. dr Rene Wery, dr Miroslav Macura, dr Bojan Popović, Genf, New York, Belgrád (Bachue–Jugoszlávia hosszú távú előrejelzési modelljének kidolgozása).
17. Stimulaciona analiza društveno-ekonomskih međuzavisnosti jugoslovenskih regiona – prof. dr Rene Wery, dr Bojan Popović, dr Patrick Cadornu, Genf, Belgrád (A Jugoszlávia egyes körzetei közötti társadalmi-gazdasági függőség egyidejű elemzése).

c) Az előrejelzés módszertani szempontjai

Az előrejelzés különféle problémái, mint a megbízhatóság és a többiek mindig is szoros összefüggésben álltak az előrejelzés alkalmazott metodológiai szempontjaival. A tudományos tanácskozás ilyen témájú beszámolóit nagy érdeklődést váltottak ki a résztvevők körében, és a tanácskozás egészére nézve is különleges jelentőséggel bírtak.

Az olyan logikai implikációk, mint a tudományos előrelátás módja, logikai struktúrája, különböző formái, metodológiája, ismereti jelentősége, az előrejelzés modelljei stb. képezik azokat az alapvető kérdéseket, amelyeket a témával kapcsolatos négy beszámoló dolgozott fel.

18. Logička implikacija kao vid prognoziranja – prof. dr Milenko Nikolić, Újvidék (Logikai implikáció – az előrejelzés egyik formája).
19. Naučno predviđanje – metodološki aspekti – prof. dr Živan Ristić, Belgrád (Tudományos előrelátás – metodológiai szempontok).
20. Metodologija naučnog prognoziranja – dr Radmilo Todosijević, Szabadka (A tudományos előrejelzés módszertana).
21. Prognoštički modeli sa S-krivuljom – prof. dr Stane Inhibar Maribor (Az S-görbe prognózismodelljei).

d) A jövő tudományos előrevetítésének néhány gyakorlati alkalmazása

A beszámolóknak ez a csoportja pragmatikus. Szó sincs azonban arról, hogy a szerzők a már jól ismert előrejelzés modellek és módszerek alapján az egyes tudományos és szakterületen végzett kutatások eredményeit ismertetnék csupán. Ellenkezőleg, a legtöbb beszámoló magában foglalja az elméleti eredményeket és egészében hozzájárult az alkalmazott előrejelzés módszertanának

fejlesztéséhez. A beszámolók témaköre röviden a következőkben foglalható össze: demográfia, hon- és népvédelem, oktatás, kaderszükséglet, műszaki fejlődés, technológiai előrejelzések, kultúra és művészet, egészségügy, mezőgazdaság, agráripár stb. A fenti kérdésekkel kapcsolatban a következő beszámolókat hallhattuk a tanácskozáson:

22. Demografske projekcije – problemi i izgledi – prof. dr. Miloš Macura akadémikus Belgrád (Demográfiai tervek, problémák és kilátások).
23. Prognoziranje i narodna odbrana – prof. dr. Nikola Cubra, Belgrád (Előrejelzés és honvédelem).
24. Prognoziranje potreba za kadrovima srednje i visoke školske sprema – dr. Dušan Jarić Újvidék (A közép- és főiskolát végzett kaderszükségletek előrejelzése).
25. Prognoziranje potreba za kadrovima informatičke struke – prof. dr. Nedo Balaban, Szabadka (Informatikai szakosítású káderek iránti szükséglet előrejelzése).
26. Prognoziranje odgojno-obrazovnog razvoja – prof. dr. Vladimir Muzić, Zágráb (A nevelés és oktatás fejlődésének előrejelzése).
27. Prognoziranje tehničkog progressa u industriji Jugoslavije – prof. dr. Teodosije Vujković, Zágráb (A hazai ipar műszaki fejlődésének előrejelzése).
28. Tehnološko predviđanje i strategija OUR-a – prof. dr. Radoslav Senić, Krajujevac (A társultmunka-szervezetek technológiai fejlődésének és stratégiájának előrevetítése).
29. Tehnološki progres i razvoj kulture i umetnosti – Milena Dragičević-Sešić magiszter Belgrád (A kultúra és művészet fejlődése, technológiai előrehaladása).
30. Predviđanje budućnosti u oblasti zdravstvene zaštite – prof. dr. Nikola Milisavljević, Újvidék (Az egészségügy jövőjének körvonalazása).
31. Mesto tehničkog progressa u prognozi razvoja privrede Jugoslavije – prof. dr. Miodrag Nikolić, Niš (A műszaki előrehaladás helye Jugoszlávia ipari fejlődésének előrejelzésében).
32. Dugoročno prognoziranje vremena – Miloš Spasić, Belgrád (Az időjárás hosszú távú előrejelzése).
33. Prognoza razvoja jugoslovenske industrije krmnih smesa – prof. dr. Somogyi Sándor (A jugoszláv takarmányipar fejlődésének előrejelzése).
34. Primena metoda prognoziranja u ratarskoj proizvodnji – prof. dr. Miroslav Zugolj, Velimir Pinter i Mirko Varga, Varaždin (Az előrejelzés módszereinek alkalmazása a növénytermesztésben).
35. Prognoziranje u organizacijama udruženog rada – prof. dr. Dušan Radošević, Varaždin (Előrejelzés a társultmunka-alapszervezetekben).
36. Aktivnosti predviđanja u organizacijama udruženog rada – Zdenka Đurić magiszter (Előrejelzési tevékenység a társult munka alapszervezeteiben).
37. Pravci razvoja turizma na jugu Srbije – dr. Miodrag Pavičević, Niš (A délszerbiai turizmus fejlődésének irányelvei).
38. A mezőgazdaság természeti potenciáljának előrejelzéséről – prof. dr. Petrasovity Imre, Budapest.

e) Előrejelzés és informatika

Ebből a témakörből a tanácskozáson, sajnos, mindössze egy beszámolót hallhattunk, az egyik magyarországi résztvevő jóvoltából. Azért mondjuk, hogy sajnos, mert az előrejelzés logikai szerekezete két alapvető részből tevődik össze: a praedicendumból (meghatározása annak, amit jövendölünk) és praedicensből (ami az általános törvényszerűségeket, a tudományos általánosítást és az előzetes feltételeket foglalja magába). Mindez pedig az információ, informatika és számítástechnika jelentős szerepére utal az előrejelzési folyamat valamennyi fázisában. Ezek szerint az előrejelzés és informatika szerepe a tudományos prognosztizálásban ezen a tanácskozáson nem kapott jelentősebb helyet. Az egyetlen ilyen témájú beszámoló a szervezési struktúrák változásának és komplex fejlődésének kérdéseivel foglalkozik a számítástechnika technológiai-fejlődési funkciójának szemszögéből. Címe:

39. A szervezési struktúrák változásának előrelátása – prof. dr. Czabán János, Miskolc.

A tanácskozáson az az általános vélemény alakult ki, hogy valamennyi kutatómunka és beszámoló elméleti és gyakorlati jelentőségénél, módszertani tulajdonságainál fogva és a témakutatás végső eredményét is tekintve átmenő osztályzatot érdemel. Természetesnek mondhatjuk, hogy egyes beszámolók nagyobb érdeklődésre találtak, mint mások. Közülük néhányat emelnék ki: ezek M. Mesarović, M. Macura, E. Barbieri–Massini. Kovács G., J. Klabbers, R. Wery, B. Popović, Ž. Ristić, Nováky E. és még néhány szerző munkája. Jeles érdemeket szerzett a tudományos tanácskozás egyik olyan résztvevője is, aki egyébként nem szerepelt önálló alkotással. Stjepan Han professzorról van szó, aki az elgondolástól a tanácskozás megvalósításáig ügyelt a munka és szervezés minden részletére, arra, hogy az általa irányított munkacsoport valamennyi rábízott feladatot sikeresen megoldjon. Munkájáért a tanácskozás szervezői elismeréssel, a résztvevők pedig köszönettel adóztak.

Két napig tartó tartalmas vita után a záróhatározatokból három feladatkör rajzolódott ki. Először is az újvidéki fejlődéskutató központ (CECOS) az újvidéki egyetemmel közösen számos kutatást kezdeményez, melyeknek tárgykörét Vajdaság hosszú távú fejlődésének különböző területeiről meritik: élelmiszer-termelés a jövőben, a vajdasági települések fejlődése a XXI. században, a tudomány fejlődésének, a tudományos problémák és a tudomány lehetőségeinek átfogó tanulmányozása az évszázad végéig stb. A másik feladat a Szabadkai Közgazdasági Karon megkezdeni a prognosztizálással foglalkozó szakemberek folyamatos képzését, és végezetül a tanácskozáson elhangzott beszámolók sajtó alá rendezése, majd gyűjtemény formájában való megjelentetése, hogy egész hazánk közvéleménye számára hozzáférhetővé váljék.